

ПРЕЗЕНТАЦІЙНІ УМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

У статті досліджується актуальність проблеми формування презентаційних умінь студентів педагогічних ВНЗ, аналізується їх місце в системі педагогічних умінь. Також наводиться класифікація презентаційних умінь у контексті лекторсько-педагогічної діяльності та з'ясовуються перспективи дослідження визначеної проблеми.

Соціальні зміни у суспільстві, інтеграція України в європейський освітній простір, виразні протиріччя між вимогами до особистості, діяльності педагога і фактичним рівнем готовності випускників педагогічних ВНЗ до виконання професійних функцій зумовлюють необхідність розширення професіограми педагога, використання нових форм, методів та засобів навчання. Закон України "Про освіту", Указ Президента України "Про основні напрями реформування вищої освіти України", державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), державна програма "Вчитель" одним з пріоритетних завдань педагогічних закладів усіх рівнів акредитації визначають підготовку фахівців з високим рівнем професіоналізму, сформованістю педагогічних умінь як провідного чинника і критерію професійної компетентності педагога. Експерти країн Європейського союзу розглядають компетентність як здатність ефективно й творчо застосовувати знання та вміння в професійних ситуаціях [1: 8]. Для формування професійної компетентності, як зазначається у декларації ЮНЕСКО [2], ВНЗ мають виховувати інформованих студентів, здатних до критичного мислення та вирішення різних проблем. Тому реалізація поставлених завдань вимагає нових досліджень у педагогічній сфері, формування вмінь, пов'язаних "з комунікацією, творчим і критичним аналізом, незалежним мисленням" [2: 10].

Зважаючи на зміни в соціально-економічному житті держави, вимоги законодавства України та міжнародних організацій до кваліфікації випускників ВНЗ, за предмет дослідження ми обрали презентаційні уміння майбутнього викладача ВНЗ. Метою публікації є визначення місця презентаційних умінь у системі педагогічних умінь і обґрунтування принципів їх класифікації.

Вивчення презентаційних умінь у педагогічній сфері було розпочате Н.Л. Драб, О.Ю. Поповою, С.О. Царьовою, R.I. Arends, S.G. Donald, P.E. Kneale, P. Race, які доводять, що зазначені уміння полегшують процес підготовки, ефективного представлення навчального матеріалу й відслідковування результатів професійної діяльності, що робить їх формування актуальним і необхідним. Під **презентаційними умінями** ми розуміємо готовність педагога до викладання навчального матеріалу у вигляді композиційно чітко та логічно оформленої промови, націленої на спонукання до дії, інформування чи переконання студентів. Вказана готовність ґрунтується на володінні гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій з узагальнення інформації, дослідження певних проблем, підсумування міркувань щодо застосування інформації чи розв'язання проблеми. Дане робоче визначення запропоновано нами з урахуванням визначення поняття "професійно-педагогічна презентація", що було одержано в результаті попереднього контент-аналізу, і визначення поняття "педагогічні уміння", запропонованого О.А. Остряською [3: 73].

Для визначення місця презентаційних умінь у системі педагогічних умінь розглянемо різні напрями дослідження даного питання. Займаючись вирішенням цієї проблеми, О.О. Абдулліна виділяє три напрями дослідження і принципи їх класифікації. *Першого напрямку*, в основу якого покладено компоненти педагогічної діяльності, дотримуються С.І. Кисельгоф, Н.В. Кузьміна, О.І. Щербаков. *Другий напрям* (В.О. Сластьонін) бере за основу класифікації етапи педагогічної діяльності та характеризується розробкою професіограми викладача, в якій визначається перелік необхідних педагогу умінь. Представники *третього напрямку* (О.О. Абдулліна, О.І. Кочетов, Є.І. Пасов, В.П. Кузовлев) об'єднують уміння в групи на основі структурно-функціонального і системного аналізу діяльності викладача [3: 260-261; 4: 75-76].

Дослідження, проведене О.А. Остряською, дозволило виділити ще два напрями класифікації педагогічних умінь. Отже, *четвертий напрям*, якого дотримується А.К. Маркова, основою класифікації вважає позицію викладача – суб'єкта інформації, предметника, діагноста, методиста, дослідника, організатора діяльності. Л.Ф. Спірін, представник *п'ятого напрямку*, групує уміння за етапами управлінської педагогічної діяльності [3: 261-262].

Проведений нами аналіз педагогічної літератури дозволив виділити *шостий напрям* (Г.О. Атанов), в основу якого покладено діяльнісний підхід, що ґрунтується на поетапному формуванні педагогічних умінь з основою на попередньо сформовані [5: 55-64].

Серед виділених напрямів класифікації педагогічних умінь з предметом нашого дослідження співвідносяться перший і другий, оскільки вони передбачають послідовний, комплексний підхід, спрямований на реалізацію завдань професійно-педагогічної презентації (ППП). Н.В. Кузьміна, вивчаючи педагогічну діяльність, відмічає, що вона складається з чотирьох компонентів: конструктивного, організаторського, комунікативного і гностичного. О.О. Леонтьєв, розглядаючи структуру лекторської діяльності, виділяє в ній

гностичний компонент, проте вміння, що його обслуговують, за Н.В. Кузьміною, належать до конструктивного блоку. Перцептивний компонент, за психологом, співвідноситься з гностичним у педагога. Соціально-комунікативний блок з підгрупою організаційних умінь, виділений О.О. Леонтєвим, відповідає окремим блокам у Н.В. Кузьміної. Згідно з В.О. Сластьоніним, діяльність педагога чітко структурована і відбувається послідовно за певними етапами. Отже, спираючись на дослідження Н.В. Кузьміної, О.О. Леонтєва і В.О. Сластьоніна, в основу класифікації презентаційних умінь ми поклали компоненти лекторсько-педагогічної діяльності, за якими розбили вказані уміння на групи, об'єднавши їх у три блоки відповідно до етапів підготовки, реалізації, відстеження результатів ППП.

Необхідно зазначити, що різні підгрупи презентаційних умінь використовуються для реалізації декількох компонентів лекторсько-педагогічної діяльності, на кількох етапах презентаційної, управлінської педагогічно-презентаційної діяльності або впродовж усього процесу підготовки і проведення ППП. Крім того, презентатор виконує одночасно кілька видів діяльності й виступає у кількох ролях, для яких потрібні однакові підгрупи презентаційних умінь, що також не дає можливості чітко їх згрупувати. Зважаючи на зазначені причини, ми об'єднали два напрями класифікації педагогічних умінь і використали їх для побудови системи презентаційних умінь.

Оскільки для проведення ефективної ППП її необхідно спланувати, організувати та відстежити результати, що вимагає сформованості відповідних умінь, то презентаційні уміння, на нашу думку, носять інтегративний характер. Так, конструктивний компонент презентаційних умінь запозичується з конструктивного загальнопедагогічного і передбачає уміння визначати ціль і завдання діяльності, діагностувати умови, моделювати структуру діяльності, прогнозувати досягнення; організаторський компонент послуговується уміннями організовувати діяльність студентів таким чином, щоб результати відповідали поставленим цілям, власну діяльність і поведінку в процесі безпосередньої взаємодії з студентами. Так як усна ППП належить до академічного виду публічної промови, презентатор має володіти і сформованими комунікативними уміннями (встановлювати педагогічно доцільні стосунки з студентами, реалізувати комунікативний план діяльності). Це підтверджується думкою В.А. Кан-Калика, Н.В. Кузьміної, О.О. Леонтєва про те, що педагогічна діяльність будується за законами спілкування, та положенням О.А. Дубасенюк, за яким педагогічна діяльність є постійним, довготривалим спілкуванням. Гностичний компонент використовує відповідні загальнопедагогічні вміння, а саме: аналізувати процес ППП і досягнуті результати, визначати місця та причини допущених помилок, вносити необхідні корективи. Зазначимо, що всі названі запозичення адаптуються під специфічні умови і завдання ППП.

Зобразимо схематично позицію інтегративних презентаційних умінь у системі педагогічних згідно підходу О.О. Моткова, С.Б. Єлканова, Н.В. Кузьміної (див. схему 1).

Відзначимо, що фахівці-презентатори не класифікують і не групують презентаційні уміння у своїх працях, а лише наголошують на необхідності їх формування. Проаналізувавши роботи Л. Арредондо, Д. Вайссмана, Р.І. Гандапаса, Е. Дджея, Н.Л. Драб, Н.Д. Красюк, О.Ю. Попової, Р. Хоффа, С.О. Царьової, R.I. Arends, P. Brown, M. Ellis, N. O'Driscoll, J. van Emden, L. Becker по презентаціям і презентаційним умінням, праці Ж. Данкел, Е. Парнхем, О. Ернста, С.Ф. Іванової, Д. Карнегі, В.І. Максимова, Ю.І. Палехи, П.Л. Сопера, І. Томана з публічного мовлення та культури спілкування, а також І.О. Зимньої, В.А. Кан-Калика, О.О. Леонтєва, А.К. Михальської, К.С. Станіславського, Е.М. Фальковича, В.П. Чихачьова та інших, присвячені проблемам комунікації, ми виділили наступні блоки, групи та підгрупи презентаційних умінь.

Перший блок – **уміння етапу підготовки ППП**, яка, як і будь-який інший вид публічного виступу, розпочинається з планування, що забезпечує ППП міцною, впорядкованою структурою. Блок містить *конструктивну* групу презентаційних умінь, пов'язану з проєктувально-прогностичною (виходити з мотивації студентів при плануванні ППП; представляти, як аудиторія буде реагувати у тому чи іншому випадку; моделювати процес комунікації під час ППП), інформаційною (користуватись інформаційно-пошуковими системами; використовувати методи обробки інформації; накопичувати, систематизувати, класифікувати та зберігати інформацію; перетворювати ППП на інформативну, якщо не вдається спонукати аудиторію до дії чи переконати) та структурно-змістовою (композиційно оформлювати ППП, виділяти смислові блоки виступу, "стискати" і "розгортати" інформацію) діяльністю презентатора. *Організаторська* робота лектора передбачає два аспекти: організацію середовища (приспосовувати технічні засоби комплексу умов, оцінювати вплив другорядних факторів) й учасників ППП та їх діяльності (розподіляти час, створювати психологічні умови для ефективної ППП, налаштовуватись на конкретну аудиторію слухачів).

До другого блоку ми віднесли **уміння, необхідні для безпосереднього проведення ППП** і реагування на будь-які процеси, події чи факти. Під час публічного виступу педагог використовує *конструктивно-оперативну* групу, яка складається з психолого-педагогічних (моделювати внутрішні особливості студента на основі зовнішніх ознак; викликати у студента ситуативні переживання, що навіюють приємні відчуття, для реалізації цілі ППП; поводитись перед відеокамерою і мікрофоном), конструктивно-діяльнісних умінь (підкорювати вербальні і невербальні засоби комунікації загальній цілі; вносити корективи у структуру ППП, враховуючи стан слухачів, інші незалежні від лектора умови; визначати необхідний баланс емоційних і раціональних аргументів). Група *комунікативних* умінь містить комунікативно-організаторські (окреслювати рамки спілкування з аудиторією, план, регламент ППП; забезпечувати власну лідерську позицію під час ППП; стимулювати слухачів задавати питання), комунікативно-перцептивні (визначати, чи здатні слухачі до дії, чи

вдається переконати аудиторію; створювати примирливий настрій, якщо студенти проти пропозиції), соціально-психологічні (послідовно викликати у слухачів чотири стани – увагу, інтерес, рішучість, бажання діяти; користуватись нюансами емоціонально-оціночних стосунків), контактовстановлюючі (викликати довіру, встановлювати і підтримувати зворотний зв'язок, обирати доцільний стиль спілкування) та уміння реалізувати комунікативний план (розпочинати, проводити, завершувати ППП; добирати мовні засоби, які викликали б у слухачів необхідну реакцію; дотримуватись відчуття міри; уникати монотонності, одночасно не бути занадто виразним).

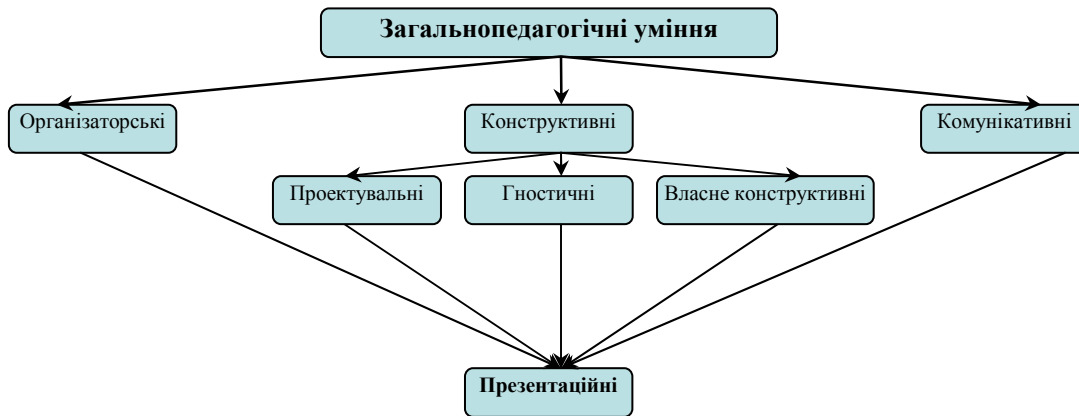
Завершується діяльність відстеженням результатів ППП, що відбувається на **післяпрезентаційному етапі**. Для успішного виконання цієї операції лектор має володіти сформованими *гностичними* (визначати, чи досягнуто цілі ППП; знаходити і виправляти помилки) і *рефлексивними* уміннями (аналізувати проведену презентацію, критично відноситись до досягнутих результатів).

Узагальнимо викладений вище матеріал у вигляді таблиці 1.

Дослідники відзначають, що професійно-педагогічне спілкування з людьми у великій аудиторії, розраховане на увагу слухачів до лектора, є досить складним і неможливе без спеціальної підготовки. Тому перспективи дослідження ми вбачаємо у простеженні педагогічних умов формування презентаційних умінь майбутніх педагогів.

Схема 1.

Позиція презентаційних умінь у системі педагогічних

Таблиця 1.

Класифікація презентаційних умінь у контексті лекторсько-педагогічної діяльності

№ п/п	Етап презентаційного процесу		I. Підготовки ППП	II. Реалізації ППП	III. Після-презентаційний
	Компонент лекторсько-педагогічної діяльності				
1.	Конструктивний		<ul style="list-style-type: none"> • Проектувально-прогностичні вміння • Інформаційні вміння • Структурно-змістові вміння 	<ul style="list-style-type: none"> • Психолого-педагогічні вміння • Конструктивно-діяльнісні вміння 	
2.	Організаторський		<ul style="list-style-type: none"> • Уміння організації середовища • Уміння організації учасників ППП і їх діяльності 		
3.	Комунікативний			<ul style="list-style-type: none"> • Комунікативно-організаторські вміння • Комунікативно-перцептивні вміння • Соціально-психологічні вміння • Контактвстановлюючі вміння • Уміння реалізувати комунікативний план 	
4.	Гностичний				<ul style="list-style-type: none"> • Гностичні вміння • Рефлексивні вміння

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: Для пед. спец. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Атанов Г.А. Деятельностный поход в обучении. – Донецк, ЕАИ-пресс, 2001. – 160 с.
3. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры (Париж, 9 октября 1998 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.sde.ru/prep_sites/nikolskii/pdf/5.pdf.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
5. Остряньська О.А. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г. Короленка. – Полтава, 2002. – 281 с.

Матеріал надійшов до редакції 30.10. 2007 р.

Моркотун С.Б. Презентационные умения будущего преподавателя ВУЗа как составляющая профессиональной компетентности современного специалиста.

В статье исследуется актуальность проблемы формирования презентационных умений студентов педагогических ВУЗов, анализируется их место в системе педагогических умений. Также приводится классификация презентационных умений в контексте лекторско-педагогической деятельности, и определяются перспективы исследования обозначенной проблемы.

Morkotun S.B. Presentation Skills as a Necessary Constituent of a Prospective Teacher's Professional Competence.

The article deals with the issue of forming masters' presentation skills, analyses their place in the system of pedagogical skills. Besides, the classification of presentation skills in the context of lecturer-pedagogic activity is given and the perspectives of future teachers' presentation skills formation are defined.